תהי בה ר' יוחנן [ט]וכי אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה אלא א"ר יוחנן [א]ממתין לה עד שתומם ומייתי שתי בהמות ומתנה [ב]אמר מר זכרים עולות דילמא תודה היא [ג]דמייתי נמי תודה והא בעיא לחם [ג]דמייתי נמי לחם ודילמא אשם הוא אשם בן שתי שנים [י]ואישתכח[ג] בן שנה ודילמא אשם מצורע הוא אשם נזיר הוא לא שכיחי ודילמא פסח הוא פסח בזמנו מזהר זהירי ביה א] ושלא בזמנו שלמים הוא ודילמא בכור ומעשר נינהו (א) למאי הילכתא למיכלינהו במומן [ה]הני נמי במומן מתאכלי אמר מר נקבות זבחי שלמים דילמא תודה היא [י]דמייתי תודה והא בעינן לחם [י]דמייתי נמי לחם ודילמא חטאת היא חטאת בת שנתה [ה]ואישתכח [י]בת שתי שנים ודילמא חטאת שעברה שנתה לא שכיח אשתכח בת שנתה מאי תניא חנניא בן חכינאי אומר עז בת שנתה לחטאת סלקא דעתך אלא אמר אביי כחטאת [מ]כונסה לכיפה והיא מתה מאליה [ס]תנו רבנן [י]אין לוקחים בהמה במעות מעשר שני

ואם

תהי בה ר' יוחנן. בהא דרבי אושעיא: **וכי אומרים לו לאדם כו'.** דכל בהמות מוכח אסור לחללה תמימה שנאמר[י] אם בבהמה הטמאה ופדה בערכך ואמר מר (מנחות דף קא.) בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר יכול יפדו על מום עובר כו' וזה שבא לימלך ולחוב בדמיה נאמר לו עמוד וחטא לחללה מזיד בשביל שתזכה לתקן הקרבתה של בהמה זו: **אלא אמר רבי יוחנן.** הא דקתני זכרים עולות לא היא ולא דמיה קריבין בעודה תמימה אלא ממתין לה עד שתומם מום קבוע ויהא מותר לחללה ומייתי שתי בהמות חדא לעולה וחדא לשלמים ומתנה אם זו עולה תהא זו עולה תחתיה וחבירתה שלמי נדבה ואם זו שלמים תהא זו שלמים תחתיה וחבירתה עולת נדבה: **דמייתי נמי תודה.** ומתנה: **ודילמא אשם הוא.** וליכא למימר דלייתי נמי אשם דאין אשם בא נדבה: ומשני **אשם בן שתי שנים.** דאשם גזילות[י] ומעילות[ח] ושפחה חרופה[ט] כתיב בהן איל והאי מתני' דאשתכח בן שנה וליכא לספוקי באשם: **ודילמא אשם נזיר או אשם מצורע.** דכתיב בהו כבש[י]: **בזמנו.** כל זמן שהוא ראוי לפסח: **שלא בזמנו.** עבר זמנו: **שלמים הוא.** והא מייתי שלמים: **למאי הלכתא.** תירוצא הוא כלומר למאי הילכתא אתית לספוקינהו בבכור ומעשר למיכלינהו במומן ספק בכור וספק מעשר נאכלין במומן לבעלים שהרי אין להם פדיון והני נמי לכשנפדו נאכלין במומן ואוכלן בתורת בכור ומעשר שאין נשחטין באיטליז ואין נשקלין בליטרא[י]: **חטאת בת שנתה.** היא דכתיב (ויקרא ה) נקבה מן הצאן כשבה וכל [ל]כשבה (בן שנה) [בת שנתה] היא: **ואישתכח בת שתי שנים.** ובהמה דמתניתין בבת שתי שנים עסקינן: **עז בת שנתה לחטאת.** לישנא דקרא (במדבר טו) לסימנא בעלמא נקט כלומר אם בת שנתה היא מקריבה חטאת: **חטאת סלקא דעתך.** דילמא לאו חטאת היא והיכי קריבה [מ]ותנאי נמי ליכא דחטאת לא קרבה נדבה: **כחטאת כונסה לכיפה והיא מתה מאליה.** כדין חטאת שאינה ראויה ליקרב כגון חמש חטאות דאזלי למיתה (תמורה דף טו.): **לכיפה.** לאו דוקא או שמא כיפה היתה מתוקנת לכך: **והיא מתה.** שאין נותנין לה מזונות[נ]: **אין לוקחין [ס]בהמות במעות מעשר שני.** חוץ לירושלים דכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך ועוד שמא תכחיש בטורח הדרך:

בשוגג

מתנותיהם ומתנות של שלמים דשלמים טעונין שתי מתנות[ס] ובכור ומעשר מתנה אחת[ע] ולא [פ]יכול להקריבה אלא צריך להמתין עד שיתמומם ולא רצה לתרץ שימתין לה עד שיתמומם ואז יאמר אם שלמים תהא מחולל על מעות הללו דנהי דקדשים קלים אינם מחוללים היינו כל זמן שהם תמימים משום דמשמע ליה לרבי אושעיא הא דקתני זכרים עולות ונקבות זבחי שלמים הוי מיד שמצא הבהמה מצי למיעבד הכי בלא המתנה עד שיתמומם:

דמייתי נמי תודה. וא"ת ולמאי צריך להביא בהמה אחרת לתודה באותה עצמה שיעשה זבחי שלמים יתנה ויאמר אם אינה שלמים תהא תודה ואי משום המתנות הוו שוין ואי משום דלא שוו באכילתן דשלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד[צ] ותודה ליום ולילה[ק] ואין מביאין קדשים לבית הפסול[ר] ע"כ האי תנא קסבר דמביאין מדקתני בסמוך פסח שלא בזמנו שלמים ואע"ג דפסח[א] אינו נאכל אלא ליום ולילה[ב] ושלמים נאכלים לב' ימים ולילה אלמא לא חייש מן האכילה[ג] וי"ל משום דתודה בעי לחם וא"ת לייתי לחם ויתנה אם היא תודה הרי לחמה ואם היא שלמים תהא הלחם נדבה הא אין לחם בא נדבה וחולין בעזרה הוא כדאמרינן בפרק התודה (מנחות דף פ:):

ודילמא אשם הוא. ואם תאמר ויתנה כאותן של שלמים דהא שוו במתנות ואי משום סמיכה דשלמים טעונין סמיכה ואשם אין טעון סמיכה[ד] הא סמיכה לא מעכבא[ה] ואי משום אכילה הא קסבר דמביאים קדשים לבית הפסול ויש לומר דאין להתנות אשם בשלמים שהרי שלמים טעונין נסכים ואשם אין טעון נסכים[ו] ואין לומר שיתנה לנסכים ויאמר אם היא שלמים מוטב ואם לאו יהו נסכי נדבה שהרי אין נסכי חובה ונסכי נדבה שוין שנסכי חובה נכפלים ונסכי נדבה מולפן על גבי אישים[ז]: **ודילמא** אשם נזיר ואשם מצורע הוא. ואם תאמר אשם מצורע מיהא יתנה בשלמים שהרי שוין הן בנסכים ויש לומר דעיקר קושיא מאשם נזיר ואשם מצורע נקט אגב אשם נזיר עוד י"ל דבאשם מצורע איכא חששא אחרינא שצריך ליתן מדמו על בהונות מצורע והכא ליכא מצורע עוד אמר ה"ר שמשון מקוצי דאין לומר שיתנה אשם בשלמים דשמא היום או למחר ידע בעל האשם שנאבד האשם ויביא אחר תחתיו ולא ידע שנמצא ויהיה אותו שיביא חולין לעזרה משום דהוי אשם שנתכפרו בעליו באחר (ולמיתה) [ולרעייה][ח] אזלא והשתא ניחא דלא מצי להקשות מידי אבל בעולה ליכא למיחש להא אם יביא עולה אחרת שהרי עולה באה נדבה: **שלא** בזמנו הוי שלמים. וא"ת כיון דמוזהר וזהירי בפסח איך יבא לידי פסח שלא בזמנו[ט] וי"ל דלפעמים הפסח חולה ומפריש אחרי או שמא מיירי בפסח שנטמאו בעליו אי נמי כגון שהפריש שני פסחים לאחריות שעכשיו לא נקרב אלא אחד מהן ונשאר אחר זמנו: **אשתכח** בת שנתה מאי. אבל לעיל גבי אשם לא מצי למיבעי אשתכח בת שתי שנים מאי לפי שנוכל לומר שיהיה תקנה ברעייה דכל שבחטאת מתה באשם רועה[י] ואם כן תרעה עד שתסתאב והדמים יהיו לקייץ המזבח אבל בחטאת אין בה תקנה כלל ומשום הכי בעי גמרא ומאי תקנתיה וא"ת לעיל דקאמר זכרים עולות ליחוש דילמא שעירי רגלים וראשי חדשים שהם חטאות צבור והם זכרים וא"כ אמאי לא בעי גמרא לעיל כי הכא דילמא חטאות וי"ל דלהא ליכא למיחש דהא לב ב"ד מתנה עליהם שאם נאבדו יהיו חולין:

אין לוקחין בהמה במעשר שני. פירש בקונטרס חוץ לירושלים משום דכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך דהתורה הקפידה בכסף צורה ועוד שמא תכחיש בטורח הדרך ולא נהירא דהא דבעינן כסף צורה היינו דוקא דרך חילול כגון לקנות דבר שאינו אוכל שאז צריך לחזור ולמכור אבל במקח להוליך בהמה ולאוכלה בירושלים שרי ולא בעינא כסף צורה והכי נמי אמר בהגוזל קמא (ב"ק דף צז:) מי שיש לו מעות בבבל שאינם יוצאין בירושלים זבין בהמה בבבל וממטי לה בירושלים אלמא לא בעינן כסף צורה מיהו ללישנא דשמא תכחיש לא קשה כולי האי דאיכא למימר דיותר טוב לקנות בהמה ולהעלותה לירושלים ואע"ג שמתכחשת מטורח הדרך מלהביא המעות של בבל שאינם יוצאים בירושלים אבל ללישנא דכסף צורה קשה טובא כדפרישית לכך נראה לר"י לפרש דהיינו טעמא דאין לוקחין בהמות כו' גזירה שמא יגדל עדרים עדרים והכי נמי אמרינן בפרק לולב הגזול (סוכה דף מ:) דקאמר התם מעות מעשר שני מתחללין על בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטים דברי ר' מאיר וחכמים אומרים על שחוטים מתחללין על חיין אין מתחללין ומסיק מחלוקת בזכרים אבל בנקבות דברי הכל אין מתחללין על חיין שמא יגדל מהם עדרים[י] ובזכרים פליגי אי גזרינן זכרים אטו נקבות אי לא[כ] דרבי מאיר לא גזר ורבנן גזרי והכא דקאמר אין לוקחין גזירה זכרים אטו נקבות[ל] ואם תאמר כיון דטעמא הוי משום גזירה אמאי קאמר התם[מ] לשון מתחללין דמשמע אפילו דיעבד לא מהני והא אמר בכל דוכתי דכל דבר שהוא דרבנן בדיעבד מהני ואם כן מחללין מיבעי ליה דכוותיה אמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף מה:) דקאמר התם אלא מאי דרבנן [נ]אין מתחללין אין מחללין מיבעי ליה ויש לומר כיון דבההיא דלולב הגזול יש תקנה לעשות לומר יחזרו דמים למקומן כדקאמר הכא משום הכי קאמר דאפילו דיעבד לא מהני דלאו אמרינן מהני כך לי דיעבד כמו שהיה עושה אותו בתחלה:

ואם

עין משפט נר מצוה

קס א ב ג ד ה ו ז ח ט מיי' פ"ו מהל' פסולי המוקדשין הל"ח:

קסא י מיי' פ"ו מהל' מעשר שני הלט"ו:

◆

מוסף רש"י

תהי בה. לשון תמיה כמו בת תיהא למפי ע"ז (סו:) כלומר מעיין ומחשב לדעת טעמו של דבר (עירובין סו.).

◆

מוסף תוספות

א. שלא בזמנו הקרב שלמים. תוס' הרא"ש. ב. כדאיתא בפסחים פ' האשה גבי שכח רבו מה אמר לו (דף פט.). שם. ג. דהוה ספיקא ומשום תקוני גברא וכר' שמעון דאית ליה בפ' התערובות (זבחים עה.). ריטב"א. ד. כדאיתא בזבחים בשלהי כל התדיר (דף צא:). תוס' הרא"ש: והיה צריך לדחוק לאוקמי כמ"ד לספלין דפלוגתא דתנאי היא. תוס' רשב"י. ה. דכיון דלא נאבד בזמנו הא אקרבוה דמתני' בתמימים עסקינן. ריטב"א. ו. ואח"כ הבריא וחזי להקרבה. ריטב"א. ז. ומפרש בירושלמי דבזכרים וכו'. תוס' הרא"ש. (ועי' מהרש"א בסוכה). ח. והך ברייתא דהכא ע"כ רבנן היא. תוס' הרא"ש. ט. בפלוגתייהו דר"מ ורבנן. תוס' הרא"ש.

מסורת הש"ס

א) תוספתא דמאי פ"ק ה"ח מנחות מח, שבת ד. וע"ע כי בעירובין נג: אמר מיתא ליה לחבר דליעבד איסורא זוטא ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה, ב) [אמר מר ליתא בכתי"י ודפו"ר, ול"ה גרס"ל וכן בהמשך], ג) [בכתי"י: והאי אישתכח], ד) [עי' תוס' זבחים עה: ד"ה איכא בן שנה], ה) תוספתא למעשר שני פ"א הי"ד [ע"ש], ו) [ויקרא ה, כו], ז) [שם ה, כה], ח) [שם שם, טו], ט) [שם יט, כא], י) [נזיר: במדבר ו, יב. מצורע: בויקרא יד, יב], כ) [במסורות לא ע"א], ל) [בדפו"ר: וכל כבש בן שנה הוא], מ) [בדפו"ר: ומנחה], נ) [עי' תמורה יח, ע"א], ס) [בדפו"ר: בהמה], ע) [זבחים נה ע"א], פ) [שם נו ע"ב], צ) [בדפו"ר: יוכל], ק) [שם נה ע"א], ר) [שם], ש) [שם נה ע"ב], ת) [עי' תוס' נדה ע: ד"ה וסמיכה], א) [עי' זבחים ו ע"א. וע"ע תוס' גיטין כח ע"ב ד"ה והא ותוס' זבחים עו: ד"ה והא], ב) [מנחות נ ע"ב], ג) [ועי' היטב תוס' מנחות נא: ד"ה דמייתי וכו' ותוס' חולין כב: ד"ה דאמר ומטה לישב], ד) [סוכה ע"פ פסחים עג ע"א. ועיין מרלה כהן], ה) [ב"ק קי ע"ב], ו) [שם ד"ה דוכין], ז) [שם ד"ה שמא], ח) [כ"ה בירושלמי מע"ש פ"א ה"ב], ט) [נלע"ל דרבנן מחללין ואין מחללין. רש"ש, ועי' עמרי"ו],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' למאי הילכתא. נ"ב עיין בזבחים דף ט ע"א ול"ע:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' ושלא בזמנו שלמים הוא. נ"ב עי' תוס' הרשב"א והריטב"א: